

УДК 343.98:343.351/359.2
DOI: 10.32782/2078-3566/2025-5-24

Володимир ЄФІМОВ©
кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЮЮТЬСЯ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

Констатовано, що оперативно-розшукова протидія економічним злочинам, вчиненим в агропромисловому комплексі, вимагає від працівників правоохоронних органів високої професійної підготовки, а саме: розуміння, які конкретно види злочинів можуть вчинятися, спосіб скоєння та можливого приховування злочинної діяльності, характеристика осіб, які вчиняють економічні злочини, та багато інших нюансів, що стосуються господарської діяльності й що в сукупності теоретичних знань дозволить оперативним працівникам вчасно виявляти, документувати та попереджувати злочинні наміри.

Акцентується увага на тому, що злочини цієї категорії посягають на відносини: у сфері виробництва та переробки об'єктів агропромислової діяльності; при формуванні, розвитку та збереженні матеріально-ресурсної бази (об'єктів нерухомості, технічних пристроїв та будівель); у процесі реалізації виробленої продукції; пов'язані з реалізацією заходів державного регулювання та підтримки даного виду господарської діяльності.

Дослідженням встановлено те, що об'єктом аналізованих злочинів виступають суспільні відносини, що складаються в галузі організації, безпосереднього здійснення та регулювання агропромислової діяльності, посягання на які виявляється у протиправному впливі на нормальне функціонування господарської діяльності окремих осіб, підприємств, установ, організацій, суспільства та держави в цілому, а також на досягнення позитивних економічних результатів від даної діяльності. Отже, злочини у сфері агропромислового комплексу характеризуються такими ознаками як: вчинені у сфері професійної виробничо-господарської діяльності; вчинені професійними суб'єктами зазначених суспільних відносин (як безпосередньо учасниками агропромислового виробництва, так і посадовими особами державних, комунальних та інших підприємств, установ та організацій, відповідальних за регулювання та підтримку цього виду діяльності); які посягають на економічні інтереси юридичних та фізичних осіб, а також інтереси держави в аспекті забезпечення економічної безпеки в цілому.

Проведений аналіз економічних злочинів, що вчиняються у сфері агропромислового комплексу, дозволяє дійти висновку, що класифікаційна система об'єднує в собі кілька розподілених груп злочинів, для яких системоутворюючим фактором є кримінально-правові, криміналістичні та кримінологічні ознаки, які обумовлені спрямованістю злочинних посягань на конкретні види відносин і опосередковують настання злочинних наслідків у вигляді шкоди, заподіяної фізичним особам, підприємствам, установам, організаціям та державі.

Ключові слова: *оперативно-розшукова характеристика, економічні злочини, агропромисловий комплекс, кваліфікаційна система, кримінальні загрози, оперативно-розшукове реагування, підрозділи стратегічних розслідувань Національної поліції.*

Постановка проблеми. Оперативно-розшукова протидія економічним злочинам, вчиненим в агропромисловому комплексі, вимагає від працівників правоохоронних органів високої професійної підготовки, а саме: розуміння, які конкретно види злочинів можуть вчинятися, спосіб скоєння та можливого приховування злочинної діяльності, характеристика осіб, які вчиняють економічні злочини, та багато інших нюансів, що стосуються господарської діяльності й що в сукупності теоретичних знань дозволить оперативним працівникам вчасно виявляти, документувати та попереджувати злочинні наміри.

Висвітлення особливостей оперативно-розшукової характеристики злочинів у сфері агропромислового комплексу актуалізується тим, що досі не існує єдиного підходу до визначення видів злочинних діянь, які могли б бути включені до структури економічної

злочинності у досліджуваній сфері господарської діяльності.

Дослідження вказує на те, що одним з критеріїв віднесення діянь до злочинів аналізованої категорії є те, що вони засновані на знанні властивостей, явищ і процесів організаційного, виробничого і технологічного характеру, що характеризуються специфічними механізмами правового, економічного, технічного регулювання таких відносин. При цьому злочини цієї категорії посягають на відносини: у сфері виробництва та переробки об'єктів агропромислової діяльності; при формуванні, розвитку та збереженні матеріально-ресурсної бази (об'єктів нерухомості, технічних пристроїв та будівель); у процесі реалізації виробленої продукції; пов'язані з реалізацією заходів державного регулювання та підтримки даного виду господарської діяльності.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Питанням, пов'язаним із протидією економічним злочинам, зокрема в агропромисловому комплексі, приділяли увагу провідні вітчизняні вчені, серед яких Л. Аркуша, С. Баліна, В. Буркаль, М. Бучко, В. Василичук, М. Городец, О. Грибунов, М. Горюнова, В. Голіна, О. Джува, О. Дульський, А. Долгова, В. Дараган, М. Корнієнко, О. Кальман, В. Коваленко, В. Ларичев, А. Закалюк, О. Литвак, О. Кириченко, Г. Жаровська, А. Репецька, В. Пчолкін, М. Хавронюк, С. Чернявський, В. Шендрик та інші.

Втім, питання визначення сучасних особливостей протидії економічній злочинності з урахуванням міжнародного досвіду, воєнного вторгнення окупаційних військ РФ в Україну залишаються актуальними і потребують подальших досліджень.

Метою статті є висвітлення кваліфікаційної системи найпоширеніших економічних злочинів, що вчинюються в агропромисловому комплексі України щодо формування уявлення про кримінальні загрози в досліджуваній сфері та відповідного оперативно-розшукового реагування з боку правоохоронних органів, зокрема підрозділів стратегічних розслідувань Національної поліції.

Виклад основного матеріалу. Проблема оперативно-розшукової протидії економічним злочинам в агропромисловому комплексі залишається одним із невирішених правоохоронних завдань. Особливо це виокремлення конкретних видів злочинів, що передбачено Кримінальним кодексом України [3].

Агропромислова діяльність відноситься до виробничої сфери, спрямованої на виробництво продукції громадського споживання. Кожен етап агропромислового виробництва, що є самостійним елементом, підпорядковується правилам і принципам виробничих процесів, що спираються на спеціальні професійні знання та навички. Іншими словами, одним із критеріїв віднесення відповідного виду діяльності до агропромислової сфери є реалізація професійних знань (технічних, агрономічних, хімічних, економічних, юридичних, медикобіологічних та ін.), спрямованих на розробку та виробництво специфічних засобів та методів, а також створення умов, необхідних для вирішення завдань агропромислового виробництва. З цієї причини протиправні діяння, вчинені суб'єктами даного виробництва, мають прямий зв'язок із здійснюваною професійною діяльністю, зі специфічними умовами її здійснення, з правовими режимами, що регулюють зазначену діяльність, з особливостями виробничих агропромислових процесів, з умовами зберігання та розподілу коштів та об'єктів, із встановленою системою обліку та контролю за агропромисловою сферою [2, с. 22-28].

Таким чином, можливість здійснення протиправної діяльності у сфері, що розглядається, проявляється лише за наявності спеціальних організаційних і виробничих режимів і лише в умовах залучення злочинця (злочинців) до сфери агропромислової діяльності. Тобто зазначені елементи як би опосередковуються середовищем професійних відносин, виступають детермінантною злочинною діяльністю [6, с. 435-437].

Дослідженням встановлено те, що об'єктом аналізованих злочинів виступають суспільні відносини, що складаються в галузі організації, безпосереднього здійснення та регулювання агропромислової діяльності, посягання на які виявляється у протиправному впливі на нормальне функціонування господарської діяльності окремих осіб, підприємств, установ, організацій, суспільства та держави в цілому, а також на досягнення позитивних економічних результатів від даної діяльності. Отже, злочини у сфері агропромислового виробництва характеризуються такими ознаками, як: вчинені у сфері професійної виробничо-господарської діяльності; вчинені професійними суб'єктами зазначених суспільних відносин (як безпосередньо учасниками агропромислового виробництва, так і посадовими особами державних, комунальних та інших підприємств, установ та організацій, відповідальних за регулювання та підтримку цього виду

діяльності); які посягають на економічні інтереси юридичних та фізичних осіб, а також інтереси держави в аспекті забезпечення економічної безпеки в цілому.

Проведений аналіз економічних злочинів, що вчиняються у сфері агропромислового комплексу, дозволяє дійти висновку, що класифікаційна система об'єднує в собі кілька розподілених груп злочинів, для яких системоутворюючим фактором є кримінально-правові, криміналістичні та кримінологічні ознаки, які обумовлені спрямованістю злочинних посягань на конкретні види відносин і опосередковують настання злочинних наслідків у вигляді шкоди, заподіяної фізичним особам, підприємствам, установам, організаціям та державі.

Пропонована класифікаційна система має такий вигляд:

1. Злочини, пов'язані з розкраданням коштів та товаро-матеріальних цінностей (у тому числі й продукції, що виробляється), що належать суб'єктам агропромислової діяльності або підприємствам агропромислового комплексу. До типових видів злочинів, об'єднаних у цій групі, доцільно віднести: ст. 190 Шахрайство, ст. 191 Привласнення чи розтрата, ст. 185 Крадіжка [3].

Це досить поширена група злочинів, що вчинюються у сфері агропромислового комплексу, та характеризується тим, що злочинні наміри націлені на викрадання фінансових активів, матеріальних запасів або продукції агропромислового виробництва особами, які мають безпосередній зв'язок з об'єктами розкрадання, що і є обставиною, що визначає мотиви та мету розкрадання [4].

2. Злочини, пов'язані з незаконним набуттям права на чуже майно (земельні ділянки сільськогосподарського призначення, тваринницькі комплекси, елеватори, виробничі приміщення та ін.) або цінні папери (акції, векселі та ін.).

До типового виду злочинів цієї групи віднесено ст. 190 КК [3] України – Шахрайство, яка, як правило, об'єднує чотири основні кваліфікуючі ознаки: ч. 2 – вчинене повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому, ч. 3 – вчинене в умовах воєнного чи надзвичайного стану, що завдало значної шкоди потерпілому, ч. 4 – вчинене у великих розмірах, або шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, та ч. 5 – вчинене в особливо великих розмірах або організованою групою.

Однак зазначені злочини найчастіше пов'язані із скоєнням супутніх злочинів (у різних сукупностях), таких, як: ст. 364 ККУ [3] Зловживання владою або службовим становищем, ст. 358 ККУ [3] Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів.

Як правило, ці злочини характеризуються наявністю єдиного наміру і є взаємозумовленими, оскільки для досягнення мети шахрайства необхідне виконання злочинних діянь, які підпадають під дію норм зазначених супутніх статей. Загальне цих злочинів характеризується наявністю таких значимих ознак, як: характеристика суб'єктів злочину, спільність способів скоєння злочину, мотив і мета злочину.

3. Злочини, які вчинюються у сфері кредитування суб'єктами агропромислової діяльності. Типовими видами злочинів, віднесених до цієї групи, є: ст. 210 ККУ [3] – нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням та ст. 222 ККУ [3] – шахрайство з фінансовими ресурсами.

Дані злочини вчинюються через подання недостовірних відомостей про фінансовий стан підприємства, установи, організації або індивідуального підприємця (фізична особа-підприємець), а також про заставне майно, що надається в кредитні організації як забезпечення кредиту.

Загальним для цих злочинів є те, що вони характеризуються наявністю двох основних значущих ознак: способів внесення недостовірних відомостей до фінансово-господарських документів, способу їх надання, і навіть особливості відображення інформації про це, і значні характеристики суб'єктів злочину – учасників агропромислової діяльності.

4. Злочини, пов'язані з розкраданням бюджетних коштів, які виділяються у вигляді субсидій, грантів або пільгових кредитів.

Розкрадання бюджетних коштів у вигляді субсидій, грантів чи пільгових кредитів кваліфікується за статтями Кримінального кодексу України, що стосуються *привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем* (ст. ст. 191, 200, 364, 368), якщо це пов'язано з фальсифікацією документів для отримання

коштів; такі злочини виявляються як махінації з цільовими коштами, що виділені на конкретні програми чи підтримку [1].

На сьогодні це найпоширеніша група злочинів, що вчинюються у сфері агропромислового комплексу. Особливість даних злочинів проявляється у спільності цілей, характеристиках осіб, які здійснюють дані злочини, способів підготовки та подання документів у відповідні державні органи; особливостей надання відповідних виплат та контролю за виконанням умов використання коштів.

5. Злочини, пов'язані із процедурами банкрутства агропромислових підприємств.

Діяльність сільськогосподарських підприємств відіграє винятково важливу роль у розвитку ринкової економіки України, оскільки вона спричинена залученням значної кількості інвестицій в економіку нашої держави та поліпшення економічної ситуації в Україні. Доведення підприємства до банкрутства, зокрема державного або з державною часткою власності, дуже поширене в Україні і зовні проявляється переважно як приховані форми приватизації. Такі дії щодо державних підприємств мають наслідком не лише сумнівні приватизаційні угоди, а й руйнування цілісних майнових комплексів стратегічно важливих для держави об'єктів, різкого зростання безробіття тощо [5, с. 381].

6. Злочини, вчинені посадовими особами державних органів та комерційних організацій, наділених повноваженнями щодо розподілу бюджетних коштів, контролю та нагляду за функціонуванням агропромислових підприємств та суб'єктів агропромислової діяльності, а також їх супроводу.

У результаті вчинення посадовими особами даних злочинів створюються передумови для досягнення в майбутньому злочинних цілей суб'єктами агропромислової діяльності у зв'язку зі створенням сприятливих умов для реалізації злочинних схем, пов'язаних або з посяганнями на бюджетні та не бюджетні кошти, активи організацій, або спрямованих на спотворення якісних характеристик виробленої агропромислової продукції, або задоволення комерційних інтересів осіб, які не мають фактичних підстав для цього.

7. Злочини, які вчинюються у сфері оподаткування. До типових видів злочинів, об'єднаних у цій групі, віднесено ст. 212 ККУ [3] – ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).

Від подібних схем ухилення від сплати податкових платежів та приховування майна дані злочини відрізняються специфікою використання спрощених податкових режимів, встановлених для сільгосптоваровиробників, та маніпуляціями з ними, особливостями обігу сільськогосподарської продукції, термінами досягнення економічних результатів у зв'язку з особливостями циклів агропромислової діяльності.

8. Злочини, що вчинюються у зв'язку з військовим вторгненням на територію України окупаційних сил РФ (військове захоплення сільськогосподарських об'єктів, силове захоплення сільськогосподарської продукції та вивезення її на територію РФ та ін.).

Цей вид злочинів вимагає окремого розгляду, оскільки масштаби та суми збитків на сьогодні встановити неможливо. І потрібні додаткові дії правоохоронних органів для документування цих видів військових злочинів РФ проти агропромислового комплексу України.

Отже, наведена класифікація дозволяє виділити кілька видових об'єктів злочинів, які доцільно включити у систему економічних злочинів, що вчинюються в агропромисловому комплексі. У відсотковому співвідношенні система вищезгаданих злочинів виглядає наступним чином: шахрайство (ст. 190) – 37%; привласнення або розтрата (ст. 191) – 29%; незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204) – 19%; ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), що входять в систему оподаткування, введених у встановленому законом порядку, вчинене службовою особою підприємства, установи, організації (ст. 212) – 19%; крадіжка (ст. 185) – 7%; нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210) – 17%; ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), що входять в систему оподаткування, введених у встановленому законом порядку, вчинене службовою особою підприємства, установи, організації (ст. 212) – 22%; доведення до банкрутства (ст. 219) – 15%; шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222) – 6%; незаконна приватизація державного, комунального майна (ст. 233) – 8%.

Висновки. Для ефективної протидії економічним злочинам в агропромисловому комплексі першочерговим кроком є формування уявлення про кримінальні загрози в

досліджуваній сфері. Запропонована вище класифікація достатньою мірою має системність, оскільки пізнання вищевказаних елементів у сукупності дозволить сформувати об'єктивне уявлення про ті взаємозв'язки, які знаходяться в основі науково-теоретичного дослідження. Однак дана класифікація має й практичне значення, що може бути вираженим в розробці методичних рекомендацій, пов'язаних з видовими особливостями функціонування агропромислового комплексу, способами вчинення та приховування економічних злочинів, характеристики суб'єктів злочинної діяльності, часу, місця та умов вчинення зазначених злочинів, що дозволить сформувати уявлення про кримінальні загрози в досліджуваній сфері та відповідно реагувати правоохоронним органам, зокрема підрозділам стратегічних розслідувань Національної поліції.

Також, підбиваючи підсумок вищесказаному, сформулюємо поняття економічних злочинів, що вчинюються у сфері агропромислового комплексу, що об'єднує у собі значні якості та кримінально-правові ознаки, як ключові чинники, що характеризують сутність порушених суспільних відносин у досліджуваній сфері. Отже, під економічними злочинами у сфері агропромислового комплексу слід розуміти умисне протиправне діяння, що посягає на економічні відносини в галузі ресурсозабезпечення, сільськогосподарського та переробного виробництв, а також на організаційно-правові відносини в галузі їх функціонування, вчинене професійними суб'єктами цих відносин з метою отримання матеріальної та майнової вигоди, й що виражаються у заподіянні матеріальних збитків господарським структурам, комерційним організаціям та фізичним особам.

Список використаних джерел

1. Кікінчук В. В. Характерні ознаки злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в агропромисловому комплексі. *Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 21 листоп. 2018 р.). Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. С. 81-83.
2. Коваленко Т. О., Марченко С. І. Правове регулювання господарської діяльності в агропромисловому комплексі України : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 296 с.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
4. Розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (розкрадання). URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/1_DISK/KRIM/html/%D0%93%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B0_26.htm.
5. Тарасевич Т. Ю., Лазаренко В. В. Кримінальна відповідальність за доведення до банкрутства окремих суб'єктів господарської діяльності. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 379-382.
6. Харитонов С. О. Система кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 434-438.

References

1. Kikinchuk, V. V. (2018) Kharakterni oznaky zlochyniv, pov'yazanykh z vykorystanniam byudzhetykh koshtiv v ahropromyslovomu kompleksi [Characteristic signs of crimes related to the use of budget funds in the agro-industrial complex]. *Aktual'ni pytannya dosudovoho rozsliduvannya ta tendentsiyi rozvytku kryminalistychnoyi metodyky* : tezy dop. Vseukr. nauk.-prakt. conf. (m. Kharkiv, 21 lystop. 2018 r.). Kharkiv : Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav, pp. 81-83. [in Ukr.].
2. Kovalenko, T. O., Marchenko, S. I. (2015) Pravove rehulyuvannya hospodars'koyi diyal'nosti v ahropromyslovomu kompleksi Ukrayiny [Legal regulation of economic activity in the agro-industrial complex of Ukraine] : navch. posib. Kyiv : Yurinkom Inter, 296 p. [in Ukr.].
3. Kryminal'nyy kodeks Ukrayiny vid 05.04.2001 [Criminal Code of Ukraine of April 5, 2001]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. [in Ukr.].
4. Rozsliduvannya pryvlasnennya, roztraty mayna abo zavolodinnya nym shlyakhom zlovzhyvannya sluzhbovym stanovyschem (rozkradannya) [Investigation of misappropriation, embezzlement of property or its seizure by abuse of official position (embezzlement)]. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/1_DISK/KRIM/html/%D0%93%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B0_26.htm. [in Ukr.].
5. Tarasevych, T. Yu., Lazarenko, V. V. (2020) Kryminal'na vidpovidal'nist' za dovedennya do bankrutstva okremykh sub'yektiv hospodars'koyi diyal'nosti [Criminal liability for bringing individual economic entities to bankruptcy]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. № 2, pp. 379-382. [in Ukr.].
6. Kharytonov, S. O. (2023) Systema kryminal'nykh pravoporushen' u sferi hospodars'koyi diyal'nosti [System of criminal offenses in economic activity]. *Pravo i suspil'stvo*. № 6, pp. 434-438. [in Ukr.].

ABSTRACT

Volodymyr Yefimov. Features of the operational and investigative characteristics of economic crimes committed in the agro-industrial complex of Ukraine. The author has found that operational and investigative counteraction to economic crimes committed in the agro-industrial complex requires law enforcement officers to have high professional training, namely, an understanding of what specific types of crimes can be committed, the method of committing and possible concealment of criminal activity, the characteristics of persons who commit economic crimes, and many other nuances related to economic activity, which, in combination with theoretical knowledge, will allow operational officers to timely detect, document, and prevent criminal intentions.

The study established that the object of the analyzed crimes is social relations that develop in the field of organization, direct implementation and regulation of agro-industrial activity, the encroachment on which is manifested in the unlawful impact on the normal functioning of the economic activities of individuals, enterprises, institutions, organizations, society and the state as a whole, as well as on the achievement of positive economic results from this activity. Thus, crimes in the agro-industrial complex are characterized by such features as: committed in the field of professional production and economic activity; committed by professional subjects of the specified social relations (both direct participants in agro-industrial production and officials of state, municipal and other enterprises, institutions and organizations responsible for regulating and supporting this type of activity); which encroach on the economic interests of legal entities and individuals, as well as the interests of the state in terms of ensuring economic security in general.

Key words: *operational-search characteristics, economic crimes, agro-industrial complex, qualification system, criminal threats, operational-search response, strategic investigation units of the National Police.*

Надійшла до редакції: 02.12.2025

Прийнято до друку після рецензування: 10.12.2025

Опубліковано: 31.12.2025